

Dr. sc. Zlata Živaković - Kerže

SVAŠTICE IZ STAROGA OSIJEKA

III. izmijenjeno i dopunjeno izdanje

Prof. dr. sc. Zlata Živaković-Kerže
Svaštice iz staroga Osijeka
III. izmijenjeno i dopunjeno izdanje

Za nakladnike:

Tibor Santo, dipl. oec
Dr. sc. Stanko Andrić

Recenzenti:

Prof. dr. sc. Rudika Gmajnić
Prof. dr. sc. Željko Turkalj
Dr. sc. Milan Vrbanus

Redaktor:

Vladimir Oršanić

Knjigu ilustrirale:

Anita Sesar, univ. bacc. educ. art
Prof. dr. sc. Zlata Živaković-Kerže

Izdavači:

Studio HS internet d.o.o., Osijek
Hrvatski institut za povijest – Zagreb
Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje,
Slavonski Brod

Tisak:

Studio HS internet d.o.o., Osijek

ISBN: 978-953-7630-84-3

ISBN: 978-953-8102-07-3

Zlata Živaković - Kerže

SVAŠTICE
IZ
STAROGA OSIJEKA

III. izmijenjeno i dopunjeno izdanje

Osijek, 2016.

**Posvećujem unuci Katarini
i svima kojima je grad Osijek u srcu!**

Koja riječ čitatelju

Pred vama je III. dopunjeno i izmijenjeno izdanje *Svaštica iz staroga Osijeka* koncipirano ovaj puta kronologijom zapisa događaja i događanja, i to od antičke rimske Murse do *Crvenoga Fiće* iz početka 90. godina 20. stoljeća. Nastojala sam i u ovoj knjizi susresti se sa sudbinom svoga / našega grada, bar dijelom onoga što je činilo njegovu sudbinu, kakva je već bila i kako se pretakala u povijest. Voljela bih da znate kako sam željela da ti susreti s prošlošću budu ugodni susreti koji nas potiču na obogaćivanje znanjem i spremnošću na susrete s danima koji su pred nama. Željela sam na jednostavan način ispriopovijedati kratke priče koje čitatelje vode kroz dugi raspon vremena i mnoštvo događanja i osoba koje su u tome sudjelovale. Nastojala sam da čitatelji žive s njima, da pronalaze vlastite priče, kao i tragove vlastitoga života u gradu na Dravi; da svaštice budu i svojevrstan podsjetnik na proteklo.

A jesam li u tome uspjela o tome ćete suditi vi. Možda onda kada u onome što nazivamo podtekst napisanog, pa i ove svaštice ga imaju, naslutite ili se suočite da je u njima i govor o ovim ili onim sudbinama kao i o proteklim događajima.

Autorica

K A Z A L O

Koja riječ čitatelju.....	5
O imenu Mursa i osnivanju.....	6
Izgled i značenje.....	7
Colonia Aelia Mursa.....	8
Važnost pristaništa.....	9
Snažno antičko središte.....	10
Važno cestovno čvorište.....	11
Nestanak Murse.....	12
Nastanak srednjovjekovnog grada.....	13
Prvi spomen imena.....	14
Položaj i dalje gospodarska snaga.....	15
U posjedu obitelji Korogy.....	16
Srednjovjekovni kaštel.....	17
Prometno i upravno središte.....	18
Kralj u gradu.....	19
Pad pod Osmanlije.....	20
Sudbina mosta i grada.....	21
Sulejman potaknuo izgradnju.....	22
Bilješke o turskom Osijeku.....	23
Osmanlije nisu samo rušile.....	24
Osmo svjetsko čudo.....	25
Izgled mosta i značenje.....	26
Sajmovi najveći u regiji.....	27
Nikola Zrinski pali most.....	28
Tvrđa „šaptom padne“.....	29
Tlocrt i izgled 1688.....	30
Nesporazumi isusovaca i franjevac.....	31
Varkom do drugoga oslobođenja.....	32
Život nakon Osmanlija.....	33
Izgradnja Tvrđe.....	34
Gornja varoš i prvi popis.....	35

Donja varoš.....	36
Odakle naziv „Perla“.....	37
O mostu i mostarini.....	38
Prva pivovara u Hrvatskoj	39
Prva župna crkva	40
Unutrašnje uređenje.....	42
Prve vodenice na Dravi	43
Franjevački samostan i crkva.....	44
Jedinja visoka škola.....	46
Vila Capucinatorum	47
Donjogradska župna crkva.....	48
Barokna parohijska crkva.....	50
Prve škole	51
Prvi javni bunari	52
Vojno, upravno i sudsko središte	53
Vojna bolnica, ljekarna i kazalište	54
Antunovo u Tvrđi.....	55
Četvora tvrđavska vrata.....	56
Prva rasvjeta i nameti	58
Gradnja Kronenwerka	59
Zgrada zapovjedništva	60
Pijanstvo i „bećarina“.....	62
Pijančevanje i u potonjim stoljećima	63
Veliki pomor od kuge.....	64
Narodna izreka „Na zdravlje“	65
Najljepši barokni spomenik	66
Zavjetna kapela sv. Roka	68
Prve tiskare	69
Farmaceutski fakultet	70
Ujedinjenje – Donjograđani protiv.....	71
Sjedište Virovitičke županije	72
Metropolis urbs.....	73
Prvi vodovod	74
Počeci kazališta.....	76

Josip II. u gradu.....	77
Prva hrvatska riječ na pozornici.....	78
Podzemne grobnice – kriptе.....	79
Namet za popločavanje	80
Život uz „previše opreza“	81
Razne nevolje.....	82
Prve zabilježene poplave.....	83
Prvi osječki filantropi.....	84
Najstarije gostionice.....	85
Najstarije gostionice II.....	86
Kameniti križ	87
Žalosna kapelica.....	88
Remek – djelo cestogradnje 18. stoljeća.....	90
Prvi kanalizacijski sustav	92
Obilježja putovanja	93
Izgradnja solare.....	94
„Saltz „Weg“ (Put soli).....	96
Prvi zabilježeni požari.....	98
Prvo sportsko društvo u Hrvatskoj.....	99
Pošta već u 18. stoljeću.....	100
Gospodarstvo vezano uz Dravu.....	101
Suparništvo osječkih općina.....	102
Ipak ujedinjenje	103
Neustadt (Novi grad).....	104
Slobodni i kraljevski grad	105
Retfalački dvorac.....	106
Njemačka i Mađarska Retfala.....	108
Božićna pjesma na hrvatskom	109
Osječanan projektirao prvi parobrod.....	110
Glazbeni paviljon	111
„Spašavajte gole živote“	112
Obilježje življenja.....	113
Županijska palača.....	114
„Zmaj od Bosne“	116

Važno prometno i trgovačko središte	117
Splavarenje Dravom.....	118
„Frankfurt na Dravi“ i „Mali Beč“	119
O vodenicama.....	120
Banovi u Osijeku.....	122
Periferija Gornjega grada.....	123
Zidine i carska odluka	124
Gornjogradske ulice	126
Gostionica – ime ulice.....	127
Granice Donjega grada.....	128
Nazivi donjogradskih ulica	129
Još o donjogradskim ulicama i trgu	130
„Štroco“ – od milja.....	131
Značajniji od oca	132
Slavni glazbenici	133
Utemeljitelj glazbene folkloristike.....	134
Hrvatski glazbeni izražaji.....	135
Zgrada kazališta i kasina.....	136
Listovi na njemačkom i hrvatskom.....	138
Modernizacijska kretanja.....	139
Gornjogradska sinagoga.....	140
Najljepša u Hrvatskoj.....	142
Gdje prvi novčani zavod	143
Život bez vodovoda.....	144
Sirotište u Gornjem gradu	145
Zakladna bolnica u Donjem gradu.....	146
Prva željeznica u Slavoniji	148
Prvo dobrovoljno vatrogasno društvo.....	149
Toranj „Stjepan“	150
Gradska kuća	152
Najstarija radionica bilijara	154
Donjogradsko DVD	155
Postupno otvaranje Tvrđe	156
Sklizačko društvo	157

„Lipa“ i „Smilje“	158
Prvi, prvi	159
Javni prijevoz.....	160
Prvo pčelarsko društvo	161
„Teški dani“ za vodeničare	162
Željeznička tragedija	163
Osječki obelisk	164
Prvi s konjskim tramvajem... ..	165
Pritužbe uoči gradnje.....	166
Osječka bludilišta.	167
O bludnicama.....	168
Tramvajska kola	169
„Central – hotel velegradskog ugođaja.....	170
„Kod slona“	171
Nerazjašnjeno umorstvo.....	172
Prvi poziv: Halo, halo!	173
Rani leksikografski radovi	174
Obrazovanje žena.....	175
Šakuntala park.....	176
Žene iz nižih slojeva	178
O teniskim igralištima.....	179
Oproštaj od stare crkve	180
Osječka „katedrala“	182
Kapela Majke Božje Snježne	184
PTT uredi – prvi u Hrvatskoj.....	186
I u Osijeku kinospektakl	187
„Bršljan“	188
Gombalačko i mačevalačko društvo	189
Vodovod Dioničkog društva „Diana“	190
Gostovanje najvećeg cirkusa.....	191
Zimska luka	192
Kavanski život – oaza muškaraca	194
O slobodnim zidarima.....	195
Spomenik od tri topovske cijevi	196

Tradicija zvonjenja zvona	197
Svečanost uz posvetu crkve	198
„Alpinistički“ uspon na zvonik	199
Remek-djelo secesijske vrtne arhitekture	200
Počivalište velikana.....	202
Prvo gradsko pučko kupalište	203
Prve secesijske zgrade.....	204
Specifičnost – dvije sinagoge.....	205
Najljepši cesesijski niz	206
Unutrašnjost kuća	208
Izgled europskog grada	209
Rascjepkanost i rivalitet	210
Svečana predstava u slavu otvorenja	211
Apetit Osječana	212
Prva regata	213
Stanovnici i ulice grada.....	214
Osječki Schönbrun	215
At, ti komarci.....	216
Najveći požar.....	217
Sve u znaku 11	218
Prvi osječki kinematograf	219
Fasadna simbolika	220
Prva filmska predstava	222
O kupanju konja u Dravi.....	223
Gubitak crkvenih zvona	224
Obilježje kavanskoga života	225
Kasna elektrifikacija.....	226
Vojno središte	227
Odbor za podvorbu putujućih vojnika	228
Spomen–ploča Franji Markoviću.....	229
O prijevozu kompom	230
Drugi u Hrvatskoj	231
Središte cionističkog pokreta	232
Đački nogomet na Pampasu.....	233

Opet prvi	234
Prvi sportski i prvi erotski	235
Drugi kinematograf	236
Javna kupališta.....	238
Dvorac „Mačkamama“	239
Peti dio grada.....	240
Tko čeka, taj i dočeka.....	241
Zabrana točenja alkohola	242
Čarugin kult.....	243
Dom narodnog zdravlja.....	244
„Prvi pokop spaljenog mrtvaca“	246
Dravska gradska kupališta	247
Oaze plitkog dna.....	248
„Divlja“ kupališta	249
Lawn–Tennis Club dobio vodu.....	250
„Naša krila“	251
Tramvajska „labuđa pjesma“	252
Novinari protiv kazalištaraca	253
Izgradnja vodovodne centrale	254
Katastrofalna poplava.....	256
Konačno rješenje elektrifikacije.....	257
Javno prometno čudo	258
Tramvajska stajališta	259
Vodoopskrba u Donjem gradu.....	260
Donjograđani dobili vodu	261
Preuređenje zgrada	262
Buduća balerina svjetskoga glasa	264
Prvi privatni sanatorij	265
Prva sportska dvorana	266
Rotarijanci u Osijeku.....	268
Prvo sanitetsko vozilo	269
„Prehlađuj se svaki dan“	270
Osijek 30. godina	271
Društvo Trezveni život	272

Veliki požar u „Karolini“	273
Zračni taksi.....	274
„Gusar – Drava“	275
I to se događalo.....	276
Biciklomanija	277
Najveća galerija Mirka Račkoga.....	278
Župne crkve i zaštitnici	279
Spomendan sv. Ane.....	280
O željezničkom prometu	281
Prepuna Zimska luka.....	282
Sklizalište na „Neptunu“	283
Pet minuta prije otkazana	284
Proslava pravoslavnog Badnjaka	285
Rijetka nebeska pojava.....	286
Uobičajena proslava Uskrsa.....	287
Dolazak Fordove karavane	288
Ostali kinematografi	289
Dva osječka nobelovca.....	290
Ružičkina sjećanja.....	291
Tržnice	292
Posljednje rušenje tvrđavskih bedeme	293
Velika društvena svečanost	294
Temelji za prvu eliptičnu crkvu	295
„Vrapci“ katedrale u Regensburgu	296
Milijuni u dimu	297
O kupaćim kostimima	298
Uređenje Sudbene palače	299
Duh rata nad gradom.....	300
Preimenovanje trgova.....	301
Njemački dom / potonji Radnjak	302
Otvaranje Galerije	303
Anegdota iz „Osječke pozornice“	304
Požar u Retfalačkom dvorcu	305
Redovničke zajednice.....	306

Retfala postaje dio Osijeka.....	307
Prva žena urar u Osijeku	308
Sportski stadion u Gradskom vrtu	310
Nesvakidašnji događaj u ZOO-vrtu	311
Leopardima birali ime	312
Prava drama	313
Gradilišta u svim dijelovima	314
Gradilišta u svim dijelovima (II).....	315
Prvi stanari JUG-a 2	316
Nastanak V. rajona	317
Krežma u središtu grada.....	318
JUG 2 dobiva autobusnu liniju	319
„Bijeli luk“ preko Drave	320
Svečano useljenje i blagoslov	321
Loša opskrba pitkom vodom.....	322
Najviše poziva i intervencija.....	323
Trajno rješenje vodoopskrbe.....	324
Zimske nevolje	325
Crveni fićo	326
KAZALO.....	328
Izrazi zahvalnosti.....	338

Crteži (rapidograf) Anite Sesar na stranicama:
41, 89, 91, 97, 107, 121, 137, 147, 151, 177, 181, 185,
201, 207, 237, 263.

Crteži (tuš i ugljen) Zlate Živaković-Kerže na stanicama: 45, 49, 57, 61, 67, 75, 95, 115, 125, 141, 153, 183, 193, 221, 245, 255, 267, 309, 327.

Napomena:

Uz svaku svašticu označeno je vrelo. Time sam čitatelja željela upozoriti na izvore kojima sam se služila kao vrelima i literaturom kako bih sročila tekst svake pojedine svaštica. Ako bi se čitatelj sam htio potonje obavijestiti o literaturi koja mi je poslužila za obradu vrela uz svaku svašticu omogućila sam mu da se slijedom toga obavijesti i o širem izboru vrela, već kako je nastala koja svaštica.

Na koricama knjige:

Grb Slobodnoga i kraljevskoga grada Osijeka (1809.)
(Muzej Slavonije u Osijeku)

Crtež Anite Sesar: “Barokna župna crkva sv. Petra i Pavla”